

นคราภิวัฒน์ของผืนแผ่นดินจีนในยุคสมัยแห่ง

“สาธารณรัฐประชาชนจีน”¹

中华人民共和国时期的城市化

The Urbanization of the People's Republic of China Period

สุรสิทธิ์ อมรมณิศศักดิ์²

กนกรัตน์ กิตติวิวัฒน์³

กนิษฐา ลีลามณี⁴

บทคัดย่อ: บทความนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก กล่าวถึงนคราภิวัฒน์ในยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่มีอัตราการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วและเป็นที่น่าจับตามองในขณะนี้ โดยจะกล่าวถึง 5 ช่วงแห่งการเติบโตและการขยายตัวของเมืองในประเทศจีน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ ปี 1949 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นของการสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยจะเป็นการอธิบายให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วน นคราภิวัฒน์ในแต่ละช่วงเวลา มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองภายในของประเทศจีน

ส่วนที่สอง ว่าด้วยปัจจัยผลักดันที่ก่อให้เกิดนคราภิวัฒน์ของจีน อันประกอบด้วย (1) นโยบายจากส่วนกลาง (2) กลไกทางเศรษฐกิจ (3) โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ และสุดท้าย

¹ บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “นคราภิวัฒน์กับผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ในภาคการเกษตรของจีน กรณีศึกษาเมือง หังโจว และมหานครฉงชิ่ง โดยได้รับทุนวิจัยจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

² ดร. สุรสิทธิ์ อมรมณิศศักดิ์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
黄汉坤博士，泰国法政大学人文学院中文系教师
Surasit Amornwanitsak, Ph.D., Department of Chinese, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

³ กนกรัตน์ กิตติวิวัฒน์ อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
卡诺拉·肯迪威娃，泰国法政大学社会与人类学院教师
Kanokrat Kittiwitvat, Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University, Thailand

⁴ กนิษฐา ลีลามณี นักวิชาการอิสระ
李淑云，自由学者
Kanitta Leelamane, Independent Scholar

ได้สะท้อนเป็นเบื้องต้นถึงปัญหาที่จีนกำลังเผชิญอันเนื่องมาจากการกลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ: นคราภิวัตน์; จีน; ปัญหา

摘要: 本文分为两个部分，前部分介绍自1949年中华人民共和国成立以来中国城市化发展尤为迅速，其发展可分为五个阶段，每个发展阶段都与中国国内经济和政治有着密切关系。后部分探讨了发展城市化的三个推动力：（1）中央政策、（2）市场化经济、（3）经济全球化，并浅析中国城市化之迅速发展所造成的种种问题。

关键词: 城市化；中国；问题

Abstract: This article breaks down into two parts: the first part introduces the rapid growth of China's urbanization since the foundation of the PR China in 1949. The growth can be divided into five steps, and each step is closely related to China's domestic economy and politics. The second part discusses three driving forces of the growing urbanization, which are 1. Central Policy 2. Market-oriented Economy 3. Economical Globalization, and analyzes the myriad problems caused by the rapid growth of China's urbanization.

Keywords: urbanization; China; problems

การศึกษาทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “นคราภิวัฒน์” หรือ การกลายเป็นเมือง มีความน่าสนใจและจำเป็นอย่างยิ่งในยุคสมัยที่ประเทศจีนขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจลำดับต้นๆ ของโลก บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อเชิญชวนให้ผู้ที่อาจจะรู้จักประเทศนี้อยู่ในระยะไกลได้เริ่มหันมาศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ค้นพบความมหัศจรรย์ที่ปรากฏอยู่ในแดนมังกรแห่งนี้

สำหรับการศึกษาเรื่องการกลายเป็นเมืองหรือนคราภิวัฒน์ของจีนในบทความนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ **ส่วนแรก** กล่าวถึงนคราภิวัฒน์ในยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่มีอัตราการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วและเป็นที่น่าจับตามองในขณะนี้ และ **ส่วนที่สอง** ว่าด้วยปัจจัยที่ก่อให้เกิดนคราภิวัฒน์ของจีน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจสภาพของจีนในปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนแรก : นคราภิวัฒน์ในยุคสาธารณรัฐประชาชนจีน

เป็นที่ทราบกันดีว่า กระบวนการนคราภิวัฒน์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และยังเป็นสิ่งที่ประเทศต่างๆ ล้วนผ่านมาแล้วทั้งสิ้น เช่นเดียวกับประเทศจีนที่อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังภายหลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1949 เป็นต้นมา จวบจนถึงปัจจุบัน (ปี 2011) ซึ่งเป็นปีที่สาธารณรัฐประชาชนจีนครบรอบ 62 ปี แห่งการก่อตั้ง แม้ว่าช่วงเวลาไม่กี่ทศวรรษจะเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน หากเทียบกับความเก่าแก่และความรุ่งเรืองนับเนื่องมาหลายสหัสวรรษของประวัติศาสตร์จีน แต่ช่วงเวลาดังกล่าวก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาสู่แผ่นดินจีนอย่างพลิกฝ่ามือ และยังผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนจีนอย่างมากมายมหาศาล

การศึกษาค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจลักษณะการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนยุคใหม่ พบว่าพัฒนาการของกระบวนการกลายเป็นเมืองของสาธารณรัฐประชาชนจีน มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสภาพเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอก อาทิ ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศและอิทธิพลของโลกาภิวัตน์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจีนยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง หากแบ่งช่วงของการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบททางการเมืองการปกครอง

สามารถแบ่งพัฒนาการของกระบวนการนคราภิวัฒน์ ได้เป็น 5 ช่วง¹ ดังนี้

(1) ยุคเริ่มต้น (ปี 1949 - 1957)

ประเทศจีนใหม่ในช่วงแรก เป็นช่วงเวลาของการฟื้นฟูและปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงแรกจีนใช้ระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนทั่วทั้งประเทศ ต่อมาในปี 1953 จึงได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจประชาชาติฉบับที่ 1 ซึ่งบังคับใช้ระหว่างปี 1953-1957 เป็นระยะเวลา 5 ปี แผนพัฒนาดังกล่าวมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเหมืองแร่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่การสร้างเมืองใหม่ให้มีลักษณะเป็นเมืองอุตสาหกรรม เช่น จีซี ชวงยาซาน เจียวจั่ว ผิงดิงซาน เอ้อปี้ นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงเมืองอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อู่ฮั่น เฉิงตู ไท่หยวน ซีอาน ลั่วหยาง หลันโจว ประกอบกับมีการพัฒนาเมืองขนาดกลาง เช่น อานซาน เป็นซีฉีฮยาเออร์ และการพัฒนาเมืองขนาดใหญ่ เช่น ฉงชุน ฮาร์บิน เป็นต้น²

ในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐบาลกลางยังมีการปรับเปลี่ยนข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดตั้งเมืองทั้งสิ้น 3 ครั้ง นั่นคือในปี 1949 รัฐบาลกลางกำหนดให้พื้นที่ที่มีประชากร 5 หมื่นคนขึ้นไป สามารถจัดตั้งขึ้นเป็น “เมือง” ได้ จากสถิติพบว่าในขณะนั้น จีนมีเมืองเพียง 136 เมือง (ดังตารางที่ 1) ต่อมาในปี 1951 รัฐบาลกลางประกาศปรับเกณฑ์ดังกล่าวให้สูงขึ้นเป็น 90,000 คนขึ้นไป และในปี 1955 รัฐบาลได้ปรับเกณฑ์ให้เพิ่มเป็น 100,000 คน และกำหนดข้อยกเว้นไว้ว่า หากพื้นที่ใดที่มีประชากรไม่ถึง 1 แสนคน ทว่าอยู่ในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางอุตสาหกรรมหนัก เป็นที่ตั้งของหน่วยงานการบริหารระดับมณฑล เป็นพื้นที่แหล่งรวมและกระจายสินค้าที่มีขนาดใหญ่ หรือเป็นพื้นที่หน้าด่านชายแดนทางไกลที่มีความสำคัญ ก็สามารถจัดตั้งให้เป็นเมืองได้

เนื่องด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจประชาชาติฉบับที่ 1 (ปี 1953-1957) และเกณฑ์การจัดตั้งเมืองที่กำหนดโดยรัฐบาลกลาง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จาก ในปี 1957 มูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจาก

¹ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 209-211 页。

² 王廉：《中国城市化教程》，暨南大学出版社 2011 年，第 5-6 页。

57,400 ล้านหยวน ในปี 1950 เป็น 137,500 ล้านหยวน เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.3 ต่อปี
 เกษตรกรจำนวนมากมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองเพื่อหางาน และภายในระยะเวลาเพียงไม่ถึง 10 ปี
 จำนวนเมืองเพิ่มขึ้นจาก 136 เมือง ในปี 1949 เป็น 176 เมือง เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 29.4
 ประชากรเมืองมีมากถึง 99.49 ล้านคน (ในปี 1957) เพิ่มขึ้นจาก 57.65 ล้านคน หรือ
 เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.9 จากปี 1949

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายชื่อเมืองที่จัดตั้งขึ้นทั้ง 136 เมืองของแต่ละมณฑลในปี 1949¹

มณฑล	แห่ง	ชื่อเมือง
*	1	ปักกิ่ง
*	1	เทียนจิน
เหอเป่ย์	8	เป่ย์ต้ง ฉางชาน ฉินหวงเต่า สือจยาจวง จางจยาโช่ว เซวียนฮว่า เจิงเต๋อ ซานไห่กวน
ซานซี	2	ไท่หยวน ต้าถิง
มองโกเลีย	6	ซูเหอเฉ่าเท่อ เป่าโลว ซือเฟิง ไหลาเออร์ หม่านโจวหลี่ อูหลานเฉ่าเท่อ
เหลียวหนิง	12	เสิ่นหย่ง ต้าเหลียน หลี่ว่ซุ่น จินโจว อานซาน ผู้ซุ่น เปิ่นซี ตันตง อิ่งโช่ว เหลียวหย่ง จินโจว พูซิ่น
*	1	เซียงไฮ้
เจียงซู	10	หนานจิง ไท่โจว หนานทง หย่งโจว อู่ซี เจิ่นเจียง ฉ่งโจว ซูโจว สวีโจว เหลียนฮว่ินกั๋ง
จีหลิน	5	ฉ่งชุน จีหลิน ทงฮว่า ซือฉิง เหลียวหยวน
ฉหลงเจียง	5	ฉีฉีฮ่าเออร์ ฮาร์บิน หมู่ตันเจียง จยาหมู่ซือ เอ่อกั๋ง
เจ้อเจียง	9	ท่งโจว หนิงปัว เวินโจว จยาซิง หูโจว จินหวา หลันซี ฉีวโจว เส้าซิง
อานฮุย	13	พูฉิง เจ้อเสว่ ปวีฉิง ซานเหอ เหอฝย เป่ิงปู้ ต่งกู ต้าทง เซวียนฉิง ฉวนซี อานซิง อู่หู ซูฉิง
ฝูเจี้ยน	2	ฝูโจว เซี่ยเหมิน
เจียงซี	6	หนานชัง จิวเจียง กั๋นโจว ฉิงเซียง ผู้โจว จ้ออาน
ซานตง	13	จีหนาน ชิงเต่า เหวยฝิง ปัวซาน โจวซุ่น จางเตียน เต๋อโจว หย่งโช่ว เฮียนโด หลงโช่ว เว่ยไห่ สือเต่าซิงหนิง
เหอหนาน	12	โคเฟิง จิงโจว สวีซาง ลัวเหอ โจวโช่ว ลัวหย่ง หนานหย่ง ซินหย่ง จู้หม่าเตียน ซินเซียง อานหย่ง จูจี
หูเป่ย์	3	อู่ฮั่น ซาซือ อี้ซาง
หูหนาน	2	ฉ่งซา เติ้งหย่ง
กวางตุ้ง	8	กวางเจา ชัวเถา จันเจียง เจ้าซิง เสากวน ไท่โช่ว เจียงเหมิน ผัวซาน
กวางสี	4	หนานหนิง กุ้ยหลิน หลิวโจว อู่โจว
เสฉวน	3	เฉิงตู จื่อกั๋ง ฉงชิ่ง
กุ้ยโจว	1	กุ้ยหย่ง
ยูนนาน	1	คุนหมิง
ส่านซี	4	ซีอาน เป่าจี อี้ว่หลิน อันจง

¹ 王康：《中国城市化教程》，暨南大学出版社 2011 年，第 4-5 页。

* 3 เมืองดังกล่าวจัดเป็นเทศบาลนคร

กานซู	1	หลานโจว
หนิงชยา	1	อิ่นชว่น
ชิงไห่	1	ซีหนิง
ซินเจียง	1	อูรุมชี

ตารางที่ 2 ตารางแสดงเมืองที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 5 แสนคน ในปลายปี 1957¹

ลำดับที่	ชื่อเมือง	ประชากร (หมื่นคน)		ลำดับที่	ชื่อเมือง	ประชากร (หมื่นคน)
1	เซียงไฮ้	690.0		18	จีหนาน	86.2
2	ปักกิ่ง	401.0		19	จื่อปั่ว	80.6
3	เทียนจิน	322.0		20	อานชาน	80.5
4	เสิ่นหยัง	241.0		21	ถังซาน	80.0
5	อู่ฮั่น	214.6		22	หังโจว	78.4
6	ฉงชิ่ง	212.1		23	เจิ้งโจว	76.6
7	กวางเจา	184.0		24	ฉังซา	70.3
8	ฮาร์บิน	155.2		25	หลันโจว	69.9
9	หลิวต้า	150.8		26	สวี่โจว	67.6
10	หนานจิง	141.9		27	ฉินฮัวเออร์	66.8
11	ซีอาน	131.0		28	ซูโจว	63.3
12	ชิงเต่า	112.1		29	ฝูโจว	61.6
13	เฉิงตู	110.7		30	อู่ซี	61.3
14	ไท่หยวน	102.0		31	สือเจียจวง	59.8
15	ฝูซุ่น	98.5		32	จีหลิน	56.8
16	ฉงชุน	97.5		33	หนานซาง	50.8
17	คุนหมิง	88.0		34	กุ้ยหยัง	50.4

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว ระหว่างปี 1949-1957 เป็นช่วงเวลาที่กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนได้เข้าสู่ระยะเริ่มต้น สัดส่วนการกลายเป็นเมืองเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10.6 ในช่วงเริ่มต้น เป็นร้อยละ 15.4 ในปลายปี 1957 หรือเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 0.59 ต่อปี

¹ 王康：《中国城市化教程》，暨南大学出版社 2011 年，第 6 页。

ตารางที่ 3 ตารางแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมือง และประชากรเมืองในประเทศจีน
ระหว่างปี 1949-1957

ปี	ประชากรเมือง (ล้านคน)	จำนวนประชากร ที่เพิ่มขึ้น (ล้านคน)	ระดับการขยายตัว ของเมือง (%)	ระดับการขยายตัว ของเมืองที่เพิ่มขึ้น (%)
1949	57.65	-	10.64	-
1950	61.69	4.04	11.17	0.53
1951	66.32	4.63	11.78	0.61
1952	71.63	5.31	12.46	0.68
1953	78.26	6.63	13.31	0.85
1954	82.49	4.23	13.69	0.38
1955	82.85	0.36	13.48	-0.21
1956	91.85	9.00	14.62	1.14
1957	99.49	7.64	15.39	0.77

(2) ยุคแห่งความผันผวน (ปี 1958-1965)

ในช่วงต้นของพัฒนาการช่วงนี้ นคราภิวัฒน์จีนได้รับการพัฒนาเป็นอย่างมากอันเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจประชาชาติฉบับที่ 1 (ปี 1953-1957) นอกจากนี้ระหว่างปี 1958-1960 รัฐบาลกลางยังได้ประกาศใช้แผนนโยบาย “ก้าวกระโดด” (Great Leap Forward) ที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมครั้งใหญ่ ส่งผลให้มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากปี 1957 ซึ่งมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 43.84 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ หรือเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 61.60 ในปี 1960¹ การพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าว ยังกลายเป็นแรงดึงดูดให้แรงงานภาคเกษตรในเขตชนบทมุ่งหน้าอพยพย้ายถิ่นเข้ามาหางานในเขตเมือง ทำให้เมื่อสิ้นปี 1957 ประชากรในเขตเมืองซึ่งมีเพียง 107.21 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็น 130.73 ล้านคนในปี 1960 นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวเมืองที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี 1957 ซึ่งมีทั้งสิ้น 176 เมือง กระทั่งสิ้นปี 1960 เมืองที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเพิ่มขึ้นเป็น 208 เมือง หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.2 จากข้อมูลเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจประชาชาติฉบับที่ 1 และนโยบายก้าวกระโดด

¹ 陈雨军、景普秋、陈爱民：《中国城市化道路新论》，商务印书馆 2009 年，第 40 页。

มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและการกลายเป็นเมืองในประเทศจีน ซึ่งยังเห็นได้เด่นชัดจากข้อมูลทางตัวเลขที่ชี้ว่า สัดส่วนการกลายเป็นเมืองในปี 1960 มีค่าเท่ากับร้อยละ 19.75 เพิ่มขึ้นจากสัดส่วนการกลายเป็นเมืองในปี 1958 ซึ่งมีค่าเพียงร้อยละ 15.4

อย่างไรก็ตาม ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ แม้วานับแต่การก่อตั้งประเทศจีนใหม่เป็นต้นมา การกลายเป็นเมืองในประเทศจีนมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามแผนพัฒนาประเทศและนโยบายที่ได้กล่าวข้างต้น แต่ทว่าระหว่างการดำเนินนโยบายก้าวกระโดด ประเทศจีนต้องประสบกับภัยความแห้งแล้งทางธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ช่วงเวลาของภัยพิบัตินี้ถือเป็นยุคแห่งความทุกข์ยากของชาวจีน ส่งผลให้รัฐบาลกลางต้องปรับลดแผนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมลง มีนโยบายในการลดจำนวนเมืองและปรับลดแรงงานให้กลับสู่ชนบท ดังจะเห็นได้จากจำนวนแรงงานที่ลดลงระหว่างปี 1961-1963 มีถึง 18.87 ล้านคน ประชากรเมืองลดลงถึง 14.27 ล้านคน¹ และแรงงานอพยพกลับชนบทมากถึง 25 ล้านคน อีกทั้งในปี 1963 รัฐบาลกลางยังออกกฎหมายกำหนดให้ลดประชากรเมือง และเข้มงวดในการจัดตั้งเมืองมากขึ้น (เกณฑ์ในการจัดตั้งเมืองคือ 100,000 คนขึ้นไป ตามกฎหมายที่ออกโดยรัฐบาลกลางในปี 1955) ส่งผลให้ในปลายปี 1965 เมืองลดลงถึง 37 เมือง เราจะเห็นได้ว่าระหว่างปี 1961-1965 การกลายเป็นเมืองในประเทศจีนมีแนวโน้มหดตัวอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากภัยธรรมชาติและนโยบายของรัฐบาลกลาง อันส่งผลให้สัดส่วนการกลายเป็นเมืองซึ่งมีค่าสูงถึงร้อยละ 19.75 ในปี 1960 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 17.9 ในปลายปี 1965 เหลือลดลงร้อยละ 0.32 ต่อปี ซึ่งถือเป็นช่วงที่สัดส่วนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนต่ำที่สุดตั้งแต่ก่อตั้งประเทศจนถึงปัจจุบัน

¹ 许学强:《中国城市化进程六十年》,载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告(2009)》,中国城市出版社2009年,第210页。

ตารางที่ 4 ตารางแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองและประชากรเมืองในประเทศจีน
ระหว่างปี 1958-1965

ปี	ประชากรเมือง (ล้านคน)	จำนวนประชากร ที่เพิ่มขึ้น (ล้านคน)	ระดับการขยายตัว ของเมือง (%)	ระดับการขยายตัว ของเมืองที่เพิ่มขึ้น (%)
1958	107.21	7.72	16.25	0.86
1959	123.71	16.5	16.41	0.16
1960	130.73	7.02	19.75	3.34
1961	127.07	-3.66	19.29	-0.46
1962	116.59	-10.48	17.33	-1.96
1963	116.46	-0.13	16.84	-0.49
1964	129.5	13.04	18.37	1.53
1965	130.45	0.95	17.98	-0.39

(3) ยุคการเติบโตหยุดนิ่ง (ปี 1966-1978)

นคราภิวัฒน์ของจีนในช่วงเวลานี้ แทบจะกล่าวได้ว่ามีลักษณะที่หยุดนิ่ง เนื่องจากระหว่างปี 1966-1976 ภายในประเทศจีนเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ (Cultural Revolution) ทำให้สังคมจีนเกิดความโกลาหลวุ่นวายอย่างหนักยาวนานถึง 10 ปี เจ้าหน้าที่ของรัฐและปัญญาชนถูกผลักดันให้ออกจากเมืองไปใช้แรงงานในชนบทตามนโยบาย “เรียนรู้วิถีชนบท”¹ ส่งผลให้กระบวนการกลายเป็นเมืองหยุดชะงัก สัดส่วนการกลายเป็นเมืองชะลอตัว จากร้อยละ 17.9 ในปี 1965 ลดลงเหลือร้อยละ 17.6 ในปี 1977 เฉลี่ยลดลงร้อยละ 0.04 ต่อปี และแม้ว่าประชากรเมืองจะเพิ่มขึ้น แต่ก็เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่ต่ำมาก อีกทั้งตลอดระยะเวลา 12 ปี กลับมีเมืองเพิ่มขึ้นเพียง 26 เมือง เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2 เมืองต่อปี อาจกล่าวได้ว่าช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม นับเป็นอีกช่วงหนึ่งที่มีการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนอยู่ในระดับต่ำมาก

¹ แปลโดยผู้เขียน จากคำว่า “上山下乡” อ่าน ช่างซานเซี่ยงเซียง.

ตารางที่ 5 ตารางแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองและประชากรเมืองในประเทศจีน
ระหว่างปี 1966-1978¹

ปี	ประชากรเมือง (ล้านคน)	จำนวนประชากร ที่เพิ่มขึ้น (ล้านคน)	ระดับการขยายตัว ของเมือง (%)	ระดับการขยายตัว ของเมืองที่เพิ่มขึ้น (%)
1966	133.13	2.68	17.86	-0.12
1967	135.48	2.35	17.74	-0.12
1968	138.38	2.9	17.62	-0.12
1969	141.17	2.79	17.5	-0.12
1970	144.24	3.07	17.38	-0.12
1971	147.11	2.87	17.26	-0.12
1972	149.35	2.24	17.13	-0.13
1973	153.45	4.1	17.20	0.07
1974	155.95	2.5	17.16	-0.04
1975	160.3	4.35	17.34	0.18
1976	163.41	3.11	17.44	0.10
1977	166.69	3.28	17.55	0.11
1978	172.45	5.76	17.92	0.37

(4) ยุคแห่งเสถียรภาพ (ปี 1979-1991)

ตั้งแต่เดือนธันวาคม 1978 เป็นต้นมา ระบบเศรษฐกิจจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ภายหลังจากการประชุมเต็มคณะครั้งที่ 3 ของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ลงมติให้มีการปฏิรูปประเทศจีนให้เป็นประเทศสังคมนิยมที่มีความทันสมัย 4 ด้าน (Four Modernizations) ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการป้องกันประเทศ โดยแนวคิดในการปฏิรูปได้รับการผลักดันโดยเติ้ง เสี่ยวผิง ผู้นำรุ่นที่ 2 ของจีน ในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงประเทศนั้น รัฐบาลกลางดำเนินนโยบายที่เรียกว่า “ปฏิรูปและเปิดประเทศ” ด้านหนึ่ง ปฏิรูประบบการผลิตจากระบบคอมมูนิสภายใต้เศรษฐกิจแบบวางแผน ไปสู่ระบบการผลิตแบบความรับผิดชอบ (Responsibility System) อีกด้านหนึ่ง รัฐบาลกลางกำหนดให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ

¹ 宁克平：《城市与人——中国城市化进程及其对策》，人民出版社 2009 年，第 60-61 页。

(Special Economic Zones) เขตเศรษฐกิจเปิด (Open Economic Zones) เมืองท่าเปิด (Open Coastal Cities) และเขตพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (Economic and Technology Economic Zones) ในเขตมณฑลชายฝั่งทะเลของจีน เพื่อเปิดโอกาสให้นักธุรกิจจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศจีนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักลงทุนจากฮ่องกง มาเก๊า ไต้หวัน และชาวจีนโพ้นทะเลที่มีฐานะร่ำรวย

จากทางแนวการพัฒนาและปฏิรูปประเทศดังกล่าว ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว อุตสาหกรรมและการบริการได้รับการพัฒนาอย่างสูง ก่อให้เกิดแรงดึงดูดแรงงานภาคการเกษตรในชนบทให้กลับเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำอีกครั้ง มาตรฐานการครองชีพของประชาชนจีนได้รับการยกระดับ ในทศวรรษที่ 1980 วิสาหกิจชุมชนของจีนเป็นแรงผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญในเมืองเล็กต่างๆ ซึ่งถือเป็นลักษณะพิเศษของเศรษฐกิจจีนในช่วงนี้ เมืองที่ได้รับการจัดตั้งของจีนเพิ่มขึ้นจาก 190 เมือง เป็น 479 เมือง¹ ในปี 1979 ประชากรเมืองเพิ่มจาก 184.95 ล้านคนเป็น 305.43 ล้านคน ในปี 1991² สัดส่วนการกลายเป็นเมืองในช่วงนี้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก กล่าวคือ ในปี 1979 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองมีค่าเท่ากับร้อยละ 18.96 แต่ในปี 1991 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 26.37

นอกจากนี้ จากรายงานว่าด้วยการพัฒนาเมืองของจีนประจำปี 2009 ยังชี้ว่า ช่วงปี 1980 การปฏิรูปเปิดประเทศ ทำให้การพัฒนาเมืองของจีนเข้าสู่ยุคใหม่ นอกจากสาเหตุทางเศรษฐกิจที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วแล้ว ด้านระบบการปกครองก็มีการเปลี่ยนจากอำเภอเป็นเมือง และตำบลเป็นเจิน ทั้งนี้ในการสำรวจช่วงทศวรรษดังกล่าวพบว่าเมืองที่ถูกสร้างใหม่มีทั้งหมด 244 เมือง ทำให้สัดส่วนของจำนวนเมืองและสัดส่วนของประชากรเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก อีกด้านหนึ่งประชากรของเมืองขนาดใหญ่พิเศษที่มีอยู่เดิมก็เพิ่มสูงขึ้นอีกครั้ง กอปรกับเมืองใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่งได้กลายเป็นเมืองใหญ่พิเศษ ยังทำให้สัดส่วนของประชากรในเมืองขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด³ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า

¹ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 210 页。

² 宁克平：《城市与人——中国城市化进程及其对策》，人民出版社 2009 年，第 65-66 页。

³ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 214-224 页。

ภายหลังการปฏิรูปในช่วงทศวรรษที่ 80 ประเทศจีนได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งความรุ่งเรืองของ นคราภิวัฒน์อย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่ 6 ตารางแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองและประชากรเมืองในประเทศจีน ระหว่างปี 1979-1991

ปี	ประชากรเมือง (ล้านคน)	จำนวนประชากร ที่เพิ่มขึ้น (ล้านคน)	ระดับการขยายตัว ของเมือง (%)	ระดับการขยายตัว ของเมืองที่เพิ่มขึ้น (%)
1979	184.95	12.5	18.96	1.04
1980	191.4	6.45	19.39	0.43
1981	201.71	10.31	20.16	0.77
1982	214.8	13.09	21.13	0.97
1983	222.74	7.94	21.62	0.49
1984	240.17	17.43	23.01	1.39
1985	250.94	10.77	23.71	0.70
1986	263.66	12.72	24.52	0.81
1987	276.74	13.08	25.32	0.80
1988	286.61	9.87	25.81	0.49
1989	295.4	8.79	26.21	0.40
1990	301.95	6.55	26.41	0.20
1991	312.03	10.08	26.94	0.53

(5) นคราภิวัฒน์ในช่วงของการพัฒนาแบบก้าวกระโดด (ปี 1992-2009)

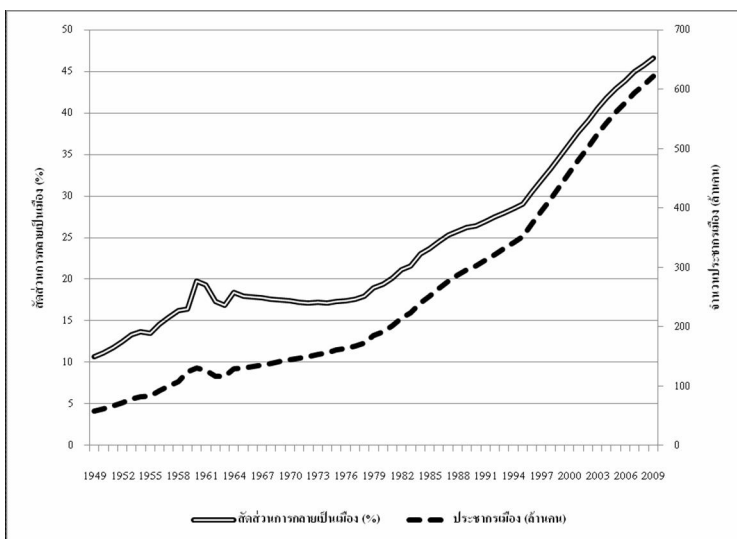
ต้นปี 1992 เมื่อผู้นำเติ้ง เสี่ยวผิง เดินทางตรวจราชการบริเวณมณฑลภาคใต้ของประเทศ และได้เสนอให้มีการเร่งรัดการปฏิรูปเศรษฐกิจ ส่งผลให้ประเทศจีนเริ่มหันมาใช้รูปแบบเศรษฐกิจที่เรียกว่า “เศรษฐกิจกลไกตลาดแบบสังคมนิยม” (Socialist Market Economy) คือ การลดการวางแผนจากส่วนกลาง และเพิ่มบทบาทของกลไกตลาดในระบบเศรษฐกิจจีน การปฏิรูปทางเศรษฐกิจครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจระบบตลาดแบบจีนที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งยังส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นกับนักลงทุนชาวต่างชาติ ทำให้ประเทศจีนสามารถดึงดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศได้เป็นจำนวนมากมหาศาล นี่ไม่เพียงกระตุ้นการเจริญเติบโตเศรษฐกิจ แต่ยังส่งผลถึงกระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน จากข้อมูลทางสถิติชี้ว่าสัดส่วนการ

กลายเป็นเมืองเพิ่มขึ้นด้วยอัตราเฉลี่ยร้อยละ 1.1 ต่อปี นั่นคือ จากร้อยละ 27.63 ในปี 1992 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 46.59 ในปี 2009

ตารางที่ 7 ตารางแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองและประชากรเมืองในประเทศจีน ระหว่างปี 1992-2009

ปี	ประชากรเมือง (ล้านคน)	จำนวนประชากร ที่เพิ่มขึ้น (ล้านคน)	ระดับการขยายตัว ของเมือง (%)	ระดับการขยายตัว ของเมืองที่เพิ่มขึ้น (%)
1992	321.75	9.72	27.46	0.52
1993	331.73	9.98	27.99	0.53
1994	341.69	9.96	28.51	0.52
1995	351.74	10.05	29.04	0.53
1996	373.04	21.3	30.48	1.44
1997	394.49	21.45	31.91	1.43
1998	416.08	21.59	33.35	1.44
1999	437.48	21.4	34.78	1.43
2000	459.06	21.58	36.22	1.44
2001	480.64	21.58	37.66	1.44
2002	502.12	21.48	39.09	1.43
2003	523.76	21.64	40.53	1.44
2004	542.83	19.07	41.76	1.23
2005	562.12	19.29	42.99	1.23
2006	577.06	14.94	43.90	0.91
2007	593.79	16.73	44.94	1.04
2008	606.67	12.88	45.68	0.74
2009	621.86	15.19	46.59	0.91

ข้อมูลสถิติที่ปรากฏในแผนภูมิด้านล่างนั้น เป็นการสรุปให้เห็นถึงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองและจำนวนประชากรเมืองของประเทศจีนตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1949 กระทั่งถึงปี 2009 สังเกตเห็นได้ว่า การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนการกลายเป็นเมืองเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของประชากรเมือง หมายความว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงต่อสัดส่วนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีน

แผนภูมิแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองและจำนวนประชากรเมืองในประเทศจีนระหว่างปี 1949-2009¹

แนวโน้มของกระบวนการนคราภิวัตน์ในประเทศจีนสอดคล้องกับลักษณะของนคราภิวัตน์ตามทฤษฎีที่นำเสนอโดย เรย์ เอ็ม. นอร์ธแรม (Ray M. Northam) นักภูมิศาสตร์ชาวอเมริกัน ในปี 1975 ซึ่งระบุถึงกระบวนการนคราภิวัตน์ว่า มีพื้นฐานอยู่บนสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรเมืองต่อสัดส่วนของประชากรทั้งหมด และสัดส่วนการเติบโตของระดับการขยายเมืองนั้น จะเพิ่มขึ้นโดยมีลักษณะเป็นกราฟเส้นโค้งรูปตัวเอส (S-shaped Curve) และการเติบโตจะแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองน้อยกว่าร้อยละ 30 (Urbanization Rate < 30%) ระยะที่ 2 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองตั้งแต่ร้อยละ 30-70 (Urbanization Rate between 30%-70%) และระยะที่ 3 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองมากกว่าร้อยละ 70 (Urbanization Rate > 70%)²

¹ ข้อมูลสถิติประยุกต์จาก 盛广耀：《城市化规模式及其转变研究》，中国社会科学出版社 2008 年，第 34 页。และ 《中国统计年鉴 2010 公布——中国 1949-2009 年人口数及构成》中国年鉴网，แหล่งข้อมูล <http://www.yearbookinfo.net/news.asp?id=649>.

² 景春梅：《城市化、动力机制及其制度创新》，社会科学文献出版社 2010 年，第 213 页。

จากทฤษฎีของ เรย์ เอ็ม. นอร์ธแฮม (Ray M. Northam) ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรกลายเป็นเมืองในประเทศจีนแล้วพบว่า ลักษณะของ เส้นกราฟของสัดส่วนการกลายเป็นเมืองที่ปรากฏในแผนภูมิมีลักษณะสอดคล้องกับกราฟเส้นโค้งรูปตัว S (S-shaped Curve) โดยจะสังเกตได้ว่าตั้งแต่ปี 1949-1995 เป็นเวลาทั้งสิ้น 47 ปี นคราภิวัฒนของจีนอยู่ในระยะที่ 1 เนื่องจากสัดส่วนการกลายเป็นเมืองอยู่ระหว่างร้อยละ 10.64-29.04 และตั้งแต่ปี 1996-ปัจจุบัน (ปี 2011) เป็นเวลา 16 ปี กระบวนการนคราภิวัฒนของจีนอยู่ในระยะที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเติบโตมากและรวดเร็วที่สุด และมีการคาดการณ์โดยองค์การสหประชาชาติ (The United Nations) ในปี 2007 ว่า ภายในปี 2020 และ 2030 สัดส่วนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 53.2 และ ร้อยละ 60.3 ตามลำดับ¹

กล่าวโดยสรุป เส้นทางของพัฒนาการการกลายเป็นเมืองของสาธารณรัฐประชาชนจีนนับจากจุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะขึ้นๆ ลงๆ ตามเสถียรภาพทางการเมืองและสภาพเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นหลัก โดยในช่วงแรกประเทศจีนได้รับความบอบช้ำจากผลพวงทางการเมือง ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ล้าหลังก่อนการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศจึงต้องได้รับการฟื้นฟูอย่างหนัก เมืองที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลมาจากเป้าหมายในการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมหนัก และส่วนหนึ่งเกิดจากการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองที่มีอยู่เดิมจากยุคก่อน ต่อมาเมื่อมีการวางระบบเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้แผนพัฒนาประเทศ 5 ปี หรือการปฏิรูประบบเศรษฐกิจกลไกตลาดแบบสังคมนิยม (Socialist Market Economic Structure) หรือแม้แต่การกำหนดนโยบายเฉพาะกิจ เช่น นโยบายก้าวกระโดด การปฏิรูปและเปิดประเทศ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเติบโตของเมืองในจีนอย่างมีนัยสำคัญ ดังจะเห็นได้ว่า ลักษณะของการกลายเป็นเมืองของจีนในยุคใหม่มีลักษณะขึ้นๆ ลงๆ และหยุดนิ่งในบางช่วง จนมาถึงปัจจุบันที่มีสัดส่วนการกลายเป็นเมืองพุ่งสูงขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ดังที่ได้นำเสนอข้อมูลเชิงรูปธรรมไปแล้วข้างต้น นอกจากนี้เมืองที่เกิดขึ้นจำนวนมากน้อยต่างกัน ตลอดจนขนาดของเมืองในช่วงเวลาต่างๆ ยังสะท้อนให้เห็นถึงกลไกที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ คือ นโยบายของ

¹ 国务院发展研究中心：《中国城镇化：前景、战略与政策》，中国发展出版社 2010 年，第 8 页。

รัฐบาลกลางที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่มีลักษณะเฉพาะและอัตราการเกิดเมืองที่น่าจับตาอย่างมาก ซึ่งจากนี้จะได้วิเคราะห์ถึงรายละเอียดด้านอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าวร่วมกับปัจจัยอื่นๆ ที่น่าสนใจในลำดับต่อไป

ส่วนที่สอง: ปัจจัยผลักดันกระบวนการนคราภิวัฒน์ของสาธารณรัฐประชาชนจีน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า กระบวนการนคราภิวัฒน์เป็นกระบวนการที่มีพัฒนาการความเป็นมาในแต่ละยุคสมัยแตกต่างกัน ทั้งนี้ยังมีปัจจัยหรือแรงผลักดันที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันด้วย ในยุคปัจจุบันค่อนข้างมีความชัดเจนว่ากระบวนการนคราภิวัฒน์มีความเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ กล่าวคือเมื่อเศรษฐกิจเติบโต เมืองก็เติบโตตามไปด้วย ความเชื่อดังกล่าวมาจากพื้นฐานแนวคิดที่ว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนยุคปัจจุบันเกิดขึ้นจากแรงขับเคลื่อน 2 ทิศทาง¹ อันได้แก่ *การจัดการจากบนลงล่าง* (Up-bottom Management) หมายถึง แรงผลักดันที่เกิดจากการกำหนดนโยบายโดยภาครัฐ ทั้งจากรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่นและกระทรวงต่างๆ ซึ่งการจัดการจากบนลงล่างนี้กล่าวอีกนัยหนึ่ง ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการเกิดเมืองในจีนระหว่างปี 1949-1978 ต่อมาภายหลังการปฏิรูปและเปิดประเทศซึ่งริเริ่มโดย เติ้ง เสี่ยวผิงในปี 1978 ส่งผลให้บริบททางเศรษฐกิจของจีนเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดทิศทางการจัดการแบบใหม่ขึ้นในประเทศนั้นคือ *การจัดการจากล่างขึ้นบน* (Bottom-up Management) ทิศทางการจัดการในลักษณะนี้ เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลได้ลดบทบาทในการควบคุมจากส่วนกลางและหันมาพัฒนาเศรษฐกิจระบบตลาด และปล่อยให้เศรษฐกิจในแต่ละท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองอย่างค่อนข้างอิสระ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ กลไกดังกล่าวได้ส่งผลให้การพัฒนาและการเกิดเมืองเป็นไปตามพลวัตของสภาพทางเศรษฐกิจในแต่ละพื้นที่มากขึ้น ทั้งนี้ยังรวมถึงอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกประเทศ อาทิ การลงทุนจากต่างชาติและการค้าระหว่างประเทศที่ช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและมีผลกระทบต่อการขยายเมืองอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นทิศทางการดังกล่าวยังส่งผลโดยตรงต่อการเกิดปรากฏการณ์การกลายเป็นเมืองในประเทศจีนที่มีความหลอมน้ำอย่าง

¹ 许学强:《中国城市化进程六十年》, 载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告(2009)》, 中国城市出版社 2009 年, 第 211 页。

มากในแต่ละภูมิภาค โดยมีลักษณะการกระจายตัวและกระจุกตัวของเมืองหนาแน่นและเบาบางแตกต่างกันในแต่ละท้องที่ตามระดับเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน¹ อย่างไรก็ตามแรงผลักดันที่ถือเป็นปัจจัยในการก่อให้เกิดนคราภิวัตน์ในจีนทั้ง 3 ปัจจัยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แรงผลักดันที่เกิดจากการกำหนดนโยบายโดยภาครัฐ

นโยบายและการสร้างระบบของภาครัฐ มีผลต่อการกลายเป็นเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยครอบคลุมการจัดการเชิงนโยบายในมิติต่างๆ อาทิ โครงสร้างประชากร เช่น ระบบสำมะโนครัว ระบบการหางาน ระบบประกันสังคม การจัดการที่ดิน แผนการสร้างเมืองและระบบการระดมทุน รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อีกด้านหนึ่งยังเกี่ยวเนื่องกับการสะสมทุนในหมู่ประชาชน การสร้างระบบวิสาหกิจ การสร้างระบบภาษีที่เป็นผลพวงมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมขั้นที่ 3²

เมื่อย้อนกลับไปถึงกระบวนการนคราภิวัตน์ตั้งแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน นโยบายและระบบต่างๆ ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมผลักดันกระบวนการดังกล่าว สิ่งหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนก็คือ การปรับเปลี่ยนระบบสำมะโนครัว (ฮูซิว) ให้ผ่อนปรนมากขึ้น จากที่เคยห้ามมิให้เกษตรกรย้ายถิ่นเข้าเมืองอย่างเข้มงวด กลายมาเป็นส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรเข้ามาอยู่หรือทำงานในเขตเมืองได้ การเปิดกว้างเช่นนี้มีผลกระทบตุนให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานส่วนเกินในภาคการเกษตรเข้าสู่เมือง และยังผลให้เกิดการปรับระบบการหางาน ระบบประกันสังคมอื่นๆ ตามมา และที่ไมอาจปฏิเสธได้คือ จำนวนประชากรเมืองที่เพิ่มมากขึ้น

ในด้านนโยบายการพัฒนาประเทศจากส่วนกลางนั้นจะสังเกตได้ว่านโยบายสำคัญของรัฐบาลกลางที่มีผลเป็นรูปธรรมต่อการวางรากฐานนคราภิวัตน์ของจีนและส่งอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิดเมืองรูปแบบเฉพาะของประเทศจีนในรอบ 30 ปีมานี้ ซึ่งยังได้ถือเป็นแนวทางหลักในการผลักดันการกลายเป็นเมือง การเกิดเมือง รวมถึงการสร้างเมืองใหม่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนที่โดดเด่นที่สุด นโยบายพัฒนาเมืองของจีนที่น่าสังเกตที่สุดมี 3 นโยบายหลัก ได้แก่ 1) การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและเมืองท่าชายฝั่งทะเล 2)

¹ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 214-224 页。

² 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 212-214 页。

แผนพัฒนาภาคตะวันตก 3) แนวทางการพัฒนากลุ่มเมืองใหญ่ โดยจะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดตามลำดับหัวข้อดังนี้

1.1 การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและเมืองท่าชายฝั่งทะเล

ทศวรรษที่ 1980 รัฐบาลจีนตัดสินใจเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้น (Special Economic Zones: SEZs) 4 แห่ง ประกอบด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองเซินเจิ้น จูไห่ ชัวเถา ซึ่งเป็น 3 เมืองในมณฑลกวางตุ้ง (กว่างตง) และเขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองเซี่ยเหมินในมณฑลฮกเกี้ยน (ฝูเจี้ยน) และต่อมายังกำหนดให้ตั้งเกาะไหหลำ (ไห่หนาน) ทั้งเกาะขึ้นเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งด้วย รัฐบาลกลางจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างๆ เหล่านี้ขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้นักธุรกิจจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศจีนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักลงทุนจากฮ่องกง มาเก๊า ไต้หวัน และชาวจีนโพ้นทะเลที่มีฐานะร่ำรวย โดยเฉพาะชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่ในมณฑลกวางตุ้งและมณฑลฮกเกี้ยน ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจต่างๆ นั้น นอกจากเพื่อการดึงดูดเงินตราต่างประเทศจากนักลงทุนแล้ว ยังเป็นการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ จากต่างชาติ การสร้างงานให้กับชาวจีน การฝึกให้ผู้เชี่ยวชาญชาวจีนมีความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจระบบตลาดมากขึ้น และยังก่อเกิดการแข่งขันกันพัฒนาศักยภาพของแต่ละมณฑลของจีนอีกด้วย

ในปี 1984 รัฐบาลจีนได้ก่อตั้งเมืองเศรษฐกิจชายฝั่งทะเล (Open Coastal Cities) ใน 14 เมือง ประกอบด้วยต้าเหลียน ฉินหวงเต่า เทียนจิน เยียนไถ ชิงเต่า เหลียนอวี่กั่ง หนานทง เซียงไฮ้ หนิงปัว เวินโจว ฝูโจว กวางเจา จั้นเจียง และเป่ย์ไห่ โดยเมืองเหล่านี้ยังได้มีการพัฒนาก่อตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีขึ้น (Economic and Technological Development Zones: ETDZs) ต่อมาในปี 1993 รัฐบาลจีนได้ก่อตั้งเขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซี เขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียง เขตเศรษฐกิจคาบสมุทรเหลียวตง เป็นต้น¹ เนื่องจากการก่อตั้งเขตเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้เมืองต่างๆ ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่

¹ "OPENING TO THE OUTSIDE WORLD," <http://www.china.org.cn/e-china/openingup/sez.htm>.

สืบเนื่องจากนโยบายของรัฐบาลกลางและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น รวมทั้งระบบโครงสร้างสาธารณูปโภคที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการกระจายความเจริญไปสู่เขตชานเมืองเพิ่มมากขึ้น โดยสังเกตได้จากตลอดช่วงการดำเนินนโยบายภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (1991-1995) มีพื้นที่เขตเมืองสร้างใหม่เกิดจำนวน 4.3 พันล้านตารางกิโลเมตร พื้นที่เขตเมืองเฉลี่ยต่อคน 7.7 ตารางเมตร¹ ต่อมาในปี 2005 พื้นที่เขตเมืองเฉลี่ยต่อคนเพิ่มเป็น 22 ตารางเมตร² อีกทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2006-2010) ได้มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาอย่างมั่นคงเมืองขนาดกลาง และการพัฒนาแบบกลุ่มเมืองตามรูปแบบของเขต Jing-Jin-Ji (ปักกิ่ง-เทียนจิน-เหอเป่ย์) เขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซี และเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียง โดยผลักดันและเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเมืองต่างๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน

นโยบายดังกล่าวยังแสดงให้เห็นความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมดังที่ปรากฏเป็นรายงานแสดงการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างการกระจายตัวของเมืองในประเทศจีน โดยการศึกษาริเริ่มนับตั้งแต่ปี 1956 เป็นต้นมา พบว่าในช่วงเวลาที่จีนดำเนินนโยบายเปิดประเทศและเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างๆ ได้กระตุ้นให้เกิดเมืองจำนวนมากกระจุกตัวแถบริมชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกซึ่งแตกต่างจากการกระจายตัวของเมืองในภาคตะวันตกอย่างชัดเจน³ โดยเริ่มจากมณฑลเจียงซูซึ่งเป็นมณฑลที่มีความหนาแน่นของเมืองสูงที่สุดในประเทศ และรองลงมา คือ มณฑลเหอหนาน มณฑลเหอเป่ย์ และมณฑลเจ้อเจียง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเขตในพื้นที่เป้าหมายของนโยบายดังกล่าวทั้งสิ้น

¹ 《第八个五年计划（1991—1995）》，新华网，แหล่งข้อมูล http://news.xinhuanet.com/misc/2005-10/07/content_3590246.htm.

² 《第十个五年计划（2001—2005）》，新华网，แหล่งข้อมูล http://news.xinhuanet.com/misc/2005-10/07/content_3590248.htm.

³ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 212-214 页。

แผนที่แสดงเขตเศรษฐกิจพิเศษและเมืองชายฝั่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน¹

1.2 แผนพัฒนาภาคตะวันตก

แผนพัฒนาภาคตะวันตกของจีนได้รับการประกาศใช้ในปี 1999 โดยพื้นที่ของแผนดังกล่าวครอบคลุม 1 มหานคร 6 มณฑล และ 5 เขตปกครองตนเอง ได้แก่ มหานครฉงชิ่ง มณฑลเสฉวน มณฑลกุ้ยโจว มณฑลยูนนาน มณฑลส่านซี มณฑลกานซู มณฑลชิงไห่ เขตปกครองตนเองทิเบต เขตปกครองตนเองชนชาติหุยหนิงชยา เขตปกครองตนเองชนชาติอุยกูร์ซินเจียง เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน และเขตปกครองตนเองชนชาติจ้วงกวางสี

มูลเหตุของการเกิดแผนพัฒนาภาคตะวันตกมาจากความเจริญที่เหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ภาคตะวันตกและภาคตะวันออก กล่าวคือแม้ว่าพื้นที่ที่อยู่ในพัฒนาดังกล่าวคิดเป็นพื้นที่ถึงร้อยละ 71 ของพื้นที่ทั้งประเทศ แต่พื้นที่ในภาคตะวันตกยังคงจัดอยู่ในภาวะที่เรียกว่า “ด้อยพัฒนา” เมื่อเปรียบเทียบกับความเจริญระหว่างพื้นที่ในภาคตะวันตกกับภาคตะวันออก ดังนั้นรัฐบาลกลางจึงกำหนดให้ดำเนินแผนพัฒนาภาคตะวันตกเพื่อเป็นการลด

¹ แผนที่ดัดแปลงจาก http://www.joondalup.wa.gov.au/Libraries/Resource/Images/China_map.sflb.ashx.

ช่องว่างดังกล่าว อีกทั้งยังต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวจีนในแถบภาคตะวันตก

นับตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่าตลอด 10 ปีที่มีการริเริ่มและดำเนินการตามแผนการพัฒนากลุ่มเมืองตะวันตกถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ภาคตะวันตกของจีนได้รับการพัฒนาอย่างเข้มข้นที่สุด เศรษฐกิจมีอัตราการเจริญเติบโตสูงที่สุด นอกจากนี้โฉมหน้าของเมืองและชนบทมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะมหานครฉงชิ่งซึ่งเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคดังกล่าว และเมืองเฉิงตูเมืองเอกของมณฑลเสฉวน เป็นต้น

1.3 แนวคิดการพัฒนากลุ่มเมืองใหญ่

แนวคิดการสร้างกลุ่มเมืองใหญ่หรือเขตเมืองใหญ่ถูกนำเสนอมาแล้วหลายครั้งในแวดวงวิชาการของจีน แต่ในปี 1988 ศาสตราจารย์โจวอีชิง อาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ได้เสนอแนวคิดการพัฒนากลุ่มเมืองใหญ่ โดยใช้คำว่า “เขตเมืองที่เชื่อมต่อกัน” (Metropolitan Interlocking Region: MIR)¹ ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของจีน² ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับให้บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาประเทศ 5 ปี ฉบับที่ 11 ที่เสนอในปี 2007 ทั้งนี้สืบเนื่องจากหลายสาเหตุ อาทิ ผลของการดำเนินนโยบายพัฒนาเมืองในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 (ปี 2001-2005) และแนวโน้มการเกิดกลุ่มเมืองใหญ่ในนานาประเทศที่พัฒนาแล้ว ตลอดจนสภาพการกลายเป็นเมืองที่ไร้สมดุลภายในประเทศที่เกิดเมืองจำนวนมากกระจุกตัวอยู่ในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของจีน³ อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวเริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้นภายหลังการก้าวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเวทีเศรษฐกิจโลก ประเทศจีนต้องประสบกับบทเรียนจากวิกฤตการเงินในปี 2008-2009 ที่ส่งผลให้เมืองใหญ่ที่เติบโตมาก่อนหน้าอย่างโดดเดี่ยวในภาคต่างๆ อาทิ ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ และกวางเจา ได้รับผลกระทบอย่างหนัก คนวัยหนุ่มสาวในเมืองเหล่านี้ทนรับแรงกดดันจากต้นทุนในการดำรงชีวิตที่ถีบตัวสูงขึ้นไม่ไหวจนอยากย้ายถิ่น⁴ ชะตากรรมที่จีนต้องประสบจากกระแสโลกาภิวัตน์ครั้งนั้น ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของแผนการพัฒนากลุ่ม

¹ 熊理然：《中国西部城市群落——空间重构及其核心支撑》，人民出版社 2010 年，第 3 页。

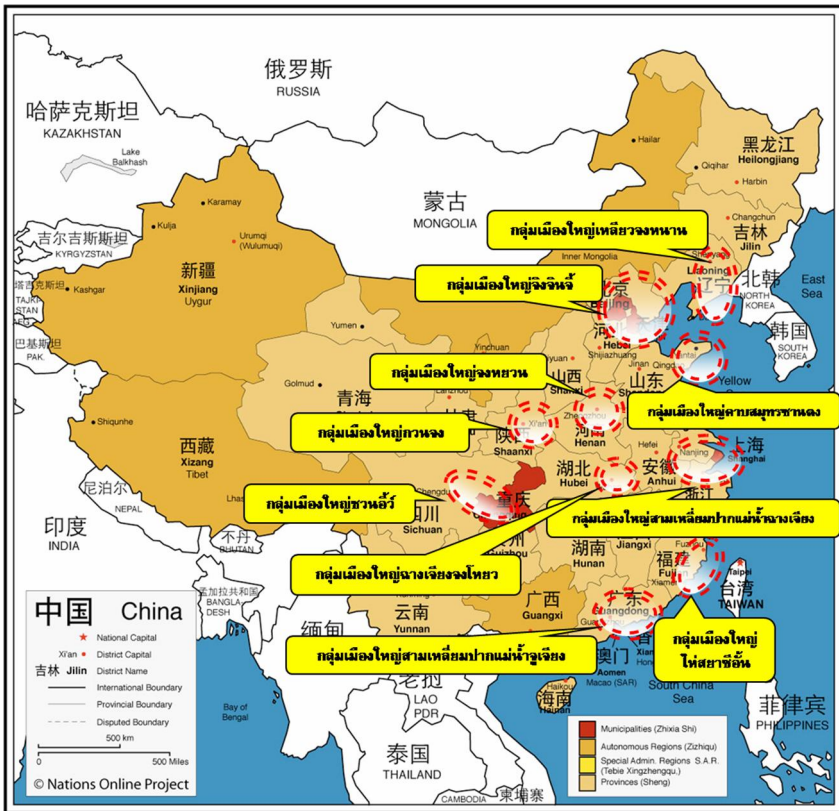
² 熊理然：《中国西部城市群落——空间重构及其核心支撑》，人民出版社 2010 年，第 10 页。

³ 熊理然：《中国西部城市群落——空间重构及其核心支撑》，人民出版社 2010 年，第 2-3 页。

⁴ 刘士林：《2009 中国都市化进程报告》，上海人民出版社 2010 年，第 67 页。

เมืองใหญ่ที่จำเป็นต้องขยายขอบเขตออกไปในวงกว้างทั่วทุกภูมิภาคของประเทศอย่างเป็นจริงเป็นจัง เพื่อให้กลุ่มเมืองทั้งหลายได้บูรณาการความแข็งแกร่งทั่วทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเงินและการคลัง เพื่อความพร้อมในการตั้งรับกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบันที่จะกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ กลุ่มเมืองใหญ่ที่เป็นเป้าหมายของจีนจำเป็นต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ เป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นเมืองระดับขนาดกลางขึ้นไป มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมและการแบ่งงานในระดับสูง และมีโครงสร้างสาธารณูปโภคที่ครบครัน¹ โดยกลุ่มเมืองใหญ่ที่ไม่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งอยู่ในชั้นแนวหน้า อาทิ เขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซีหรือฉางชานเจี๋ยว เขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียงหรือจูชานเจี๋ยว และเขตเศรษฐกิจจิงจินจี เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มเมืองใหญ่ต่างก็มีปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมให้เกิดเมืองหรือการกลายเป็นเมืองที่แตกต่างกันออกไป ดังจะกล่าวในรายละเอียดแต่ละกลุ่มเมือง ดังนี้

¹ 肖金成、袁朱：《中国十大城市群》，经济科学出版社 2009 年，第 16-21 页。

แผนที่แสดงกลุ่มเมืองใหญ่ 10 กลุ่ม¹

1) กลุ่มเมืองใหญ่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซี

กลุ่มเมืองใหญ่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำฉางเจียงประกอบด้วย 16 เมือง โดยมีเซี่ยงไฮ้ หนานจิง และหังโจวเป็นสามเมืองสำคัญในกลุ่มเมืองใหญ่นี้ ได้พัฒนาขึ้นจากระบบเครือข่ายคมนาคมทางรถไฟที่ทันสมัยที่รัฐเป็นผู้จัดสรรเงิน ตลอดระยะทาง 310 กิโลเมตรบนเส้นทางรถไฟสายเซี่ยงไฮ้-หนานจิง มีเมืองใหญ่ตั้งอยู่มากถึง 6 เมืองด้วยกัน ได้แก่ เซี่ยงไฮ้ ซูโจว อู๋ซี ฉงโจว เจิ้นเจียงและหนานจิง ทั้งยังเชื่อมต่อกับเมืองในกลุ่ม

¹ แผนที่ดัดแปลงจาก http://www.nationsonline.org/oneworld/china_administrative_map2.htm.

สามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซีทั้ง 16 เมืองเข้าด้วยกัน จากรายงานในปี 2009¹ มีการร่วมลงทุนในโครงการระหว่างกลุ่มเมืองในเขตเศรษฐกิจ มากกว่า 200 โครงการ อาทิ ความร่วมมือของภาครัฐกิจเอกชน การศึกษา การวิจัยและค้นคว้าด้านเทคโนโลยี เป็นต้น รวมมีมูลค่าสูงถึง 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ กล่าวได้ว่าความสำเร็จทางเศรษฐกิจของกลุ่มเมืองใหญ่ในเขตเศรษฐกิจฉางเจียงอันเป็นหัวหอกสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของทั้งประเทศ โดยสังเกตได้จากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในเขต ที่สูงถึงเกือบ 6 ล้านล้านหยวน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศทั้งหมด (ปี 2009) โดยเมืองใหญ่แต่ละเมืองในเขตยังสร้างรายได้สูงเกิน 1 ล้านล้านหยวน อาทิ เซี่ยงไฮ้และกลุ่มเมืองในมณฑลเจ้อเจียง โดยเฉพาะกลุ่มเมืองใหญ่ในมณฑลเจียงซู มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในสูงเกิน 2 ล้านล้านหยวน ในปี 2009²

2) กลุ่มเมืองใหญ่จิงจินจี (ปักกิ่ง เทียนจิน เหม่เป่ย์)

กลุ่มเมืองใหญ่จิงจินจี (ปักกิ่ง เทียนจิน เหม่เป่ย์) กลุ่มเมืองใหญ่ในภาคเหนือของจีนแห่งนี้ประกอบด้วย มหานครปักกิ่ง เมืองหลวงของประเทศซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม และมหานครเทียนจิน ซึ่งเป็นเมืองท่าและเมืองอุตสาหกรรมที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญทางภาคเหนือ ร่วมกับเมืองใหญ่ในมณฑลเหอเป่ย์ซึ่งเป็นแหล่งป้อนวัตถุดิบและแหล่งกระจายสินค้าสู่มหานครทั้งสองและระหว่างเมืองต่างๆ ในกลุ่มเมืองใหญ่จิงจินจี โดยมีเมืองสือเจียจวงเป็นเมืองหลวงของมณฑลเหอเป่ย์มีบทบาทสำคัญ เมื่อพิจารณาด้านปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มเมืองใหญ่แห่งนี้ พบว่า กลุ่มเมืองใหญ่จิงจินจี เชื่อมโยงกันด้วยเส้นทางขนส่งทางรถไฟและทางด่วนที่ทันสมัย และยังมีท่าเรือขนส่งสินค้าขนาดใหญ่อีก 4 แห่ง ได้แก่ ท่าเรือเทียนจิน ท่าเรือถังซาน ท่าเรือฉินหวงเต่า และท่าเรือหวงหวา (อยู่ในมณฑลเหอเป่ย์) ซึ่งไม่เพียงเป็นเส้นทางการค้าภายในประเทศที่สำคัญแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศของจีนอีกด้วย จะสังเกตได้ว่า ในปี 2009 รัฐบาลได้ประกาศจัดตั้งเขตเศรษฐกิจใหม่ปิ่นไห่ในพื้นที่การปกครองของมหานครเทียนจิน ซึ่งมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 2,270 ตารางกิโลเมตร นับเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในจีน เมื่อเทียบกับเขต

¹ 刘士林:《2009 中国都市化进程报告》, 上海人民出版社 2010 年, 第 108 页。

² 刘士林:《2009 中国都市化进程报告》, 上海人民出版社 2010 年, 第 107 页。

เศรษฐกิจใหม่ผู้ลงทุนของมหานครเซี่ยงไฮ้ที่มีพื้นที่ 1,210 ตารางกิโลเมตร และเขตเศรษฐกิจพิเศษเซินเจิ้นที่มีพื้นที่เพียง 395.81 ตารางกิโลเมตร¹

3) กลุ่มเมืองใหญ่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียง

กลุ่มเมืองใหญ่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียงประกอบด้วยเมืองน้อยใหญ่ทั้งสิ้น 20 เมือง เช่น ตงก่วน ฝูซาน จงซาน เจียงเหมิน เจ้าชิ่ง จูไห่ ฯลฯ กระจายอยู่ในในมณฑลกว่างตุง โดยมีเขตบริหารพิเศษฮ่องกง นครกว่างเจา และเมืองเซินเจิ้นเป็นศูนย์กลาง ภายในพื้นที่ขนาด 4 หมื่นตารางกิโลเมตรของกลุ่มเมืองแห่งนี้ประกอบด้วยสนามบิน 7 แห่ง ระบบเครือข่ายคมนาคมทางบกและทางน้ำที่ทันสมัย มีฮ่องกงเป็นศูนย์กลางการเงินการค้าระหว่างประเทศ และมินครกว่างเจาเป็นเมืองศูนย์กลางที่ใหญ่ที่สุดทางภาคใต้ของจีน ซึ่งทั้งสองเมืองนี้ถือได้ว่าเป็นเมืองหลักที่ผลักดันให้กลุ่มเมืองปากแม่น้ำจูเจียงเกิดการพัฒนา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลจีนในสมัยเติ้ง เสี่ยวผิง เลือกให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรก อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ชาวต่างชาติเลือกที่จะมาลงทุน จึงส่งผลให้กลุ่มเมืองใหญ่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียงเกิดการพัฒนามาตั้งแต่ต้นและยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นแหล่งสร้างรายได้หลักให้กับประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียง นักวิชาการด้านทฤษฎีการพัฒนาเมืองของจีนบางท่าน ยังระบุว่า กลุ่มเมืองใหญ่ในเขตเศรษฐกิจนี้ได้เติบโตและขยายขอบเขตอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นกลุ่มเมืองใหญ่อันดับสามของโลก รองจากสหรัฐฯ และญี่ปุ่น²

4) กลุ่มเมืองใหญ่คาบสมุทรชานตง

กลุ่มเมืองใหญ่นคาบสมุทรชานตง อันหมายถึงกลุ่มเมืองแถบชายฝั่งทะเลบัวไห่และชายฝั่งทะเลหวงไห่ (ทะเลเหลือง) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มีเมืองจี๋หนานและเมืองชิงเต่าเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงกับเมืองอื่นๆ อาทิ เยียนไถ จี๋บั่ว ตงอิ่ง ไท่อาณ ปินโจว เว่ยไห่ รื่อเจ้า ฯลฯ กลุ่มเมืองนี้มีความโดดเด่นในการเป็นแหล่งอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ทั้งอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมแปรรูปด้านการเกษตร และการผลิตเปียร์ โดยเป็นที่ตั้งของโรงงานผลิตอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน รถไถนา เครื่องจักร แหล่งผลิตยางพาราและโรงงานแปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น และเนื่องจากมี

¹ 刘士林:《2009 中国都市化进程报告》, 上海人民出版社 2010 年, 第 121 页。

² 刘士林:《2009 中国都市化进程报告》, 上海人民出版社 2010 年, 第 115 页。

ที่ตั้งอยู่ติดกับประเทศเกาหลีใต้และประเทศญี่ปุ่น จึงส่งผลให้กลุ่มเมืองใหญ่คาบสมุทรชานตงเป็นเมืองท่าที่สำคัญอีกเมืองหนึ่งของจีน โดยเฉพาะเมืองเยียนไถและเมืองชิงเต๋าก็ยังถูกกำหนดให้เป็นเมืองเศรษฐกิจชายฝั่งทะเลของประเทศที่เป็นศูนย์กลางการค้าและการขนถ่ายสินค้ากับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ

5) กลุ่มเมืองใหญ่ชวนอีวี่ (เสฉวน ฉงชิ่ง)

กลุ่มเมืองใหญ่ชวนอีวี่ หมายถึง เมืองในมณฑลเสฉวนรวมกับมหานครฉงชิ่ง รวมทั้งสิ้น 14 เมือง เช่น จ้อกั๋ง หลู่โจว เต๋อหยัง เหมียนหยัง ชู่หนิง เน่ยเจียง เล่อชาน หนานซง เหมยชาน อี้ปิ่น ก่วงอัน ฯลฯ โดยมีมหานครฉงชิ่งและนครเฉิงตูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งต่างก็มีระดับการพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ปีมานี้ อีกทั้งกลุ่มเมืองแห่งนี้ยังตั้งอยู่บนตอนบนของแม่น้ำแยงซี ซึ่งเปรียบเสมือนสายเลือดหลักของเส้นทางกระจายสินค้าไปยังเมืองต่างๆ ทั่วประเทศที่สะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งยังมีภูมิประเทศที่โดดเด่น หลากหลาย ซึ่งหลายเมืองได้กลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงของประเทศ เหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานของการเติบโตของอุตสาหกรรมขั้นที่ 3 และการค้านานาชาติ โดยเฉพาะโลจิสติกส์ในมหานครฉงชิ่ง และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในมณฑลเสฉวน เป็นต้น

6) กลุ่มเมืองใหญ่เหลียวจวงหนาน

กลุ่มเมืองใหญ่เหลียวจวงหนาน ประกอบด้วยเมืองต่างๆ ในมณฑลเหลียวหนิง เช่น เปิ่นซี เหลียวหยัง อานชาน อิงโซ่ว ผานจิ่ง เกียหลิ่ง ตันตง เป็นต้น กลุ่มนี้มีการกระจุกตัวของเมือง โดยมีระดับความเป็นเมืองสูง ในพื้นที่กลุ่มเมืองใหญ่แห่งนี้มีเมืองเส้นหย่งที่ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการคมนาคมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและยังเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหนักที่สำคัญ นอกจากนี้ พื้นที่ด้านตะวันตกยังติดต่อกับเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน พื้นที่ด้านตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกับเกาหลีเหนือ ส่วนเมืองศูนย์กลางอีกแห่ง คือ ต้าเหลียน ก็เป็นเมืองศูนย์กลางท่าเรือนานาชาติที่ใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน โดยทั้งสองเมืองนี้ได้ช่วยยกระดับความเป็นเมืองให้กับเมืองต่างๆ โดยรอบด้วยเครือข่ายเส้นทางรถไฟสายหลักที่มีอยู่ถึง 5 สาย

7) กลุ่มเมืองใหญ่ฉางเจียงจิงไห่

กลุ่มเมืองใหญ่ฉางเจียงจิงไห่หรือกลุ่มเมืองทางตอนกลางของแม่น้ำแยงซี ประกอบด้วยเมืองต่างๆ ทั้งสิ้น 12 เมืองจาก 3 มณฑล ได้แก่ มณฑล เจียงซี มณฑลหูหนาน และมณฑลเหอหนาน อาทิ หวงสือ เอ้อโจว หวงกั๋ง เซียนเถา ฉีเยินเจียง เซียวกาน เสียนหนิง เทียนเหมิน สุยโจว ชิ่นหย่ง จิงโจว ฯลฯ มินครอู่อันเป็นศูนย์กลางภายในกลุ่มเมืองนี้มีการดำเนินนโยบายร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ ก่อปรกับศักยภาพทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งของนครอู่อันยิ่งเป็นแรงผลักดันให้เศรษฐกิจแบบดังกล่าวมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ในกลุ่มนี้ยังมีเส้นทางคมนาคมทางน้ำสายหลัก คือ แม่น้ำแยงซี และรถไฟสายปักกิ่ง-กวางเจาตัดผ่าน จึงเป็นแรงเสริมที่ขับเคลื่อนศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับเมืองในกลุ่มนี้อีกทางหนึ่ง

2. แรงผลักดันจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

2.1 กิจกรรมการผลิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของจีนภายใต้ระบบเศรษฐกิจกลไกตลาดแบบสังคมนิยมได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ประเทศจีนอย่างมาก ผลโดยตรงจากการปฏิรูปให้เป็นระบบกลไกตลาด คือ การกระตุ้นการจัดการการผลิตและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทั้งสามภาค โดยเฉพาะการขยายตัวของกิจกรรมการผลิตในภาคที่มีใช้การเกษตร หรือที่เรียกว่า กิจกรรมการผลิตขั้นที่ 3 (ภาคการบริการ) ซึ่งการปฏิรูปนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการกลายเป็นเมืองเช่นกัน¹ การบริการได้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการนคราภิวัฒน์ตามมาภายหลังการเจริญเติบโตของภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม อีกด้านหนึ่ง ขณะที่การเติบโตในกิจกรรมการผลิตภาคอุตสาหกรรมได้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ในเวลาเดียวกัน กิจกรรมการผลิตขั้นที่ 3 ในเมืองก็เพิ่มจำนวนสูงขึ้นตามไปด้วย การขยายตัวอย่างต่อเนื่องของการผลิตในภาคการบริการนี้เองส่งผลให้แรงงานจำนวนมากมีงานทำ โดยเฉพาะในเขตเมือง และได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนแซงหน้าการผลิตขั้นที่ 2 (ภาคอุตสาหกรรม) จนปัจจุบันได้กลายมาเป็นแรงผลักดันสำคัญของกระบวนการกลายเป็นเมืองของจีน หรืออาจ

¹ 许学强:《中国城市化进程六十年》,载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告(2009)》,中国城市出版社2009年,第212页。

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการผลิตขั้นที่ 3 ค่อยๆ กลายเป็นพลังหลักของการกลายเป็นเมืองของประเทศจีนในช่วงเวลานี้

2.2 การเติบโตของวิสาหกิจชุมชน

ในต้นทศวรรษที่ 1980 มีการปฏิรูปโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนจากระบบการผลิตร่วมในคอมมูนมาสู่ระบบรับผิดชอบการรับเหมาการผลิต (Responsibility System) โดยเริ่มต้นในชนบทเป็นลำดับแรก ส่งผลให้กำลังการผลิตในชนบทได้รับการปฏิรูปขนานใหญ่ ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้นำมาสู่การพัฒนาชนบทและการปฏิรูปเมืองไปสู่เมืองใหญ่ในเวลาต่อมา ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มเมืองที่เติบโตขึ้นด้วยการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานด้านการเกษตรและการตลาดที่เอื้ออำนวยแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่จนกลายมาเป็นวิสาหกิจชุมชนเต็มรูปแบบ อาทิ กลุ่มเมืองทางใต้ของมณฑลเจียงซู ที่ประกอบด้วยเมืองซูโจว อุซึ และฉงโจว เติบโตขึ้นจากการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานในชุมชนด้านการเกษตร กลุ่มเมืองเวินโจว พัฒนาชุมชนขึ้นจากปัจจัยด้านการตลาดและการจัดตั้งร้านค้าปลีกขายเครื่องใช้ภายในบ้านเป็นหลัก หรือกลุ่มเมืองในเขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียงที่เริ่มเกิดขึ้นในยุคแรกช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยอาศัยความเจริญเติบโตของการผลิตในภาคการเกษตรเป็นรากฐานสำคัญและปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจการค้าตามนโยบายเปิดประเทศ ที่นำมาสู่การพัฒนาของการผลิตทั้งสามภาคในเวลาอันรวดเร็ว เป็นต้น¹ จากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมของวิสาหกิจของเมืองขนาดกลางในจีนที่สูงถึง 272,800 ล้านหยวนในปี 1985 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 44 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของชนบททั่วประเทศ และได้สร้างงานสร้างอาชีพแก่ประชาชนมากถึง 570,000 ล้านตำแหน่งชี้ให้เห็นถึงผลจากการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนจีนที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด

2.3 การค้าและการลงทุนจากต่างถิ่นหรือจากต่างประเทศ

ต้นทศวรรษที่ 1990 เมื่อจีนมีการแก้ไขระบบวิสาหกิจชุมชนทั่วทั้งประเทศ ในขณะเดียวกันก็มีการดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดกว้างอย่างต่อเนื่องและเข้มข้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณมณฑลชายฝั่งทะเลทางภาคตะวันออกซึ่งมีการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ ทำ

¹ 《中国乡镇企业发展的主要模式》，王志纲工作室，แหล่งข้อมูล <http://house.focus.cn/news/2000-08-08/8270.html>.

ให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้น แรงงานส่วนเกินภาคการเกษตรในชนบทที่ทวีจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้กระบวนการนคราภิวัฒน์เติบโตขึ้นอย่างมาก และได้ก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่ในลักษณะ “จากล่างขึ้นบน” แม้ว่ากาพัฒนาในลักษณะจากบนลงล่างที่เกิดจากการริเริ่มของรัฐบาลจะยังคงมีอยู่ แต่ทว่านคราภิวัฒน์ในลักษณะล่างขึ้นบนนี้มีแนวโน้มว่าจะปรากฏให้เห็นเพิ่มมากขึ้นทุกที โดยเริ่มต้นในเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียงและตอนใต้ของมณฑลเจียงซู และขยายไปยังมณฑลอื่นๆ ในภาคตะวันออกของประเทศ

3. แรงผลักดันจากโลกาภิวัฒน์ทางเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่หลังทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เงินลงทุนจากต่างชาติภายในประเทศจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การค้ากับต่างประเทศทั้งการนำเข้าและการส่งออก ล้วนเพิ่มสูงขึ้น จากสถิติตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา การค้าระหว่างประเทศทำให้สัดส่วนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีนเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยอย่างน้อยร้อยละ 1.5 ต่อปี¹ อาจกล่าวได้ว่าการค้าระหว่างประเทศไม่เพียงเป็นแรงดึงดูดทรัพยากรที่ประเทศจีนต้องการและขาดแคลน เช่น เงินทุน เทคโนโลยี และประสบการณ์ด้านการจัดการเท่านั้น การค้าระหว่างประเทศยังเป็นแรงขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจจีนเกิดการพัฒนารวดเร็ว ซึ่งจีนเปิดโอกาสให้แรงงานในภาคการเกษตรที่มีอยู่อย่างมหาศาลในชนบทได้มีงานทำหรือปรับเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมการผลิตในภาคอื่นๆ ที่มีใช้การเกษตร ในที่นี้กำลังกล่าวถึงปัจจัยภายนอกที่ไม่อาจมองข้ามได้อีกต่อไป คือ อิทธิพลจากกระบวนการโลกาภิวัฒน์ทางเศรษฐกิจ

สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) อย่างเป็นทางการในปลายปี 2001 ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ทำให้กระบวนการโลกาภิวัฒน์ทางเศรษฐกิจได้ก้าวเข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการนคราภิวัฒน์ของจีนอย่างลึกซึ้ง ภายใต้กระแสโลกาภิวัฒน์ ประเทศจีนไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่เข้มข้นจากภายนอกประเทศ ขณะเดียวกันยังเปิดโอกาสในการกระตุ้นการเจริญเติบโตของเมืองภายในประเทศอย่างเต็มที่ ตามความเห็นในการเสนอแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 11 (ปี 2006-2010) ที่เผยแพร่โดยสำนักงานข่าวซินหัวของจีน ระบุว่าผลสำเร็จจากแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ก่อปรกับานิสงส์ภายหลังการเข้าเป็นสมาชิกองค์การ

¹ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 212 页。

การค้าโลกของจีน ได้กระตุ้นเศรษฐกิจประชาชาติของจีนให้ก้าวขึ้นสู่ความเจริญอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในภาคอุตสาหกรรม กระบวนการกลายเป็นเมือง กระบวนการเปลี่ยนไปเป็นระบบตลาด รวมถึงกระบวนการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสากล ซึ่งนับเป็นช่วงเวลาเหมาะสมที่จีนจะสามารถสรรค์สร้างสังคมที่ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่เทียบเท่าระดับชนชั้นกลางได้อย่างถาวร¹ ทั้งนี้ เมื่อเมืองมีการพัฒนาอย่างเต็มที่ การแข่งขันระหว่างเมืองใหญ่พิเศษเริ่มเข้มข้นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านจำนวนหรือสัดส่วนประชากรที่มีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างมาก ขณะที่เมืองขนาดเล็กและขนาดกลางแม้จะมีอัตราการเติบโตค่อนข้างช้า แต่จำนวนเมืองกลับเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด²

จากการพัฒนาข้างต้นได้เกิดผลสะท้อนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการลงทุนและข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจให้กับเมืองต่างๆ ในประเทศจีน ทั้งยังเป็นพื้นฐานของการขยายตัวและการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาหลังจากนั้น ทั้งนี้ จากข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์เชิงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนการกลายเป็นเมืองกับปัจจัยผลักดันที่ก่อให้เกิดเมืองยังยืนยันด้วยว่า ช่วงระหว่างปี 1992-2007 ปัจจัยด้านโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจจัดเป็นแรงผลักดันของการเกิดเมืองในจีนลำดับที่ 3 รองจากระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาดและการผลิตในภาคการบริการ ตามลำดับ ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนจากล่างขึ้นบนสวนทางกับแรงผลักดันที่ปรากฏในช่วงปี 1978-1991 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น³ (ดูตารางประกอบ)

¹ 《中共中央关于制定国民经济和社会发展第十一个五年规划的建议》，新华网，แหล่งข้อมูล http://news.xinhuanet.com/politics/2005-10/18/content_3640318.htm.

² 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 209-224 页。

³ 许学强：《中国城市化进程六十年》，载《中国城市发展报告》编委会《中国城市发展报告（2009）》，中国城市出版社 2009 年，第 214 页。

ช่วงปี	การผลิต ขั้นที่ 1	การผลิต ขั้นที่ 2	การผลิต ขั้นที่ 3	โลกาภิวัตน์ ทางเศรษฐกิจ	เศรษฐกิจ แบบตลาด	ระบบและ นโยบาย	การศึกษา
1978- 1991	0.889629	0.889467	0.878102	0.874728	0.88802	0.888004	0.877238
ลำดับ	1	3	5	7	4	2	6
1992- 2007	0.68942	0.694816	0.695785	0.694948	0.696471	0.692124	0.691974
ลำดับ	7	4	2	3	1	5	6

ตารางที่ 8 ตารางแสดงสัดส่วนการกลายเป็นเมืองในประเทศจีน และปัจจัยผลักดัน

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดคงพอทำให้เห็นภาพพัฒนาการทางเศรษฐกิจของจีนที่ส่งผลโดยตรงต่อปรากฏการณ์นคราภิวัตน์ อันเกิดจากปัจจัยผลักดันร่วมกันหลายประการดังที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินไปตามนโยบายของรัฐบาลกลางที่มีการวางแผนไว้อย่างชัดเจนโดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่ภายใต้กลไกทางการเมืองที่มีรูปแบบเฉพาะ รวมถึงกลไกตลาดที่ทรงอิทธิพลเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม แน่นนอนว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ย่อมกระทบต่อโครงสร้างสังคมอย่างมหาศาล ดังปรากฏเป็นปัญหาต่างๆ เช่น เมืองใหม่ที่ว่างเปล่า ที่ดินในเมืองราคาสูง การลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม กองทัพแรงงานอพยพจำนวนมาก การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการก่อสร้างเมืองและระบบคมนาคม รวมถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท ซึ่งประเด็นปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่จีนกำลังเผชิญอยู่ควบคู่กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและนคราภิวัตน์ที่กำลังทยอยเกิดขึ้นในอีกหลายพื้นที่

บรรณานุกรม

ภาษาจีน

- 《中国城市发展报告》编委会。2009。《中国城市发展报告（2009）》。北京：中国城市出版社。
- 陈甬军、景普秋、陈爱民。2009。《中国城市化道路新论》。北京：商务印书馆。
- 国务院发展研究中心。2010。《中国城镇化：前景、战略与政策》。北京：中国发展出版社。
- 景春梅。2010。《城市化、动力机制及其制度创新》。北京：社会科学文献出版社。
- 刘士林。2010。《2009 中国都市化进程报告》。上海：上海人民出版社。
- 宁克平。2009。《城市与人——中国城市化进程及其对策》。北京：人民出版社。
- 盛广耀。2008。《城市化规模模式及其转变研究》。北京：中国社会科学出版社。
- 王廉。2011。《中国城市化教程》。广州：暨南大学出版社。
- 肖金成、袁朱。2009。《中国十大城市群》。北京：经济科学出版社。
- 熊理然。2010。《中国西部城市群落——空间重构及其核心支撑》。北京：人民出版社。

เว็บไซต์

- <http://house.focus.cn/news/2000-08-08/8270.html>
- http://news.xinhuanet.com/misc/2005-10/07/content_3590246.htm
- http://news.xinhuanet.com/misc/2005-10/07/content_3590248.htm
- http://news.xinhuanet.com/politics/2005-10/18/content_3640318.htm
- <http://www.china.org.cn/e-china/openingup/sez.htm>
- http://www.joondalup.wa.gov.au/Libraries/Resource/Images/China_map.sflb.ashx
- http://www.nationsonline.org/oneworld/china_administrative_map2.htm
- <http://www.yearbookinfo.net/news.asp?id=649>